

Uit: Friesch Dagblad, Gerhard Bakker

Pastoor neemt initiatief voor herdenking terechtstelling wederdopers:

De martelaren van Bloemkamp

Bolsward - De terechtstelling in 1535 van een groep wederdopers bij het klooster Bloemkamp vormt een brandpunt in de Friese geschiedenis. Dat vindt pastoor Jan Romkes van der Wal uit Bolsward. Op de provinciale kerkendag (zondag 29 augustus) zal hij tijdens een workshop ingaan op „dit stukje drama dat maar al te vaak verzwegen wordt”. Samen met ds Liuwe Westra van Lollum, voorzitter van het Kristlik Frysk Selskip, droomt hij van een monument voor de omgebrachte anabaptisten, de ‘martelaren van Bloemkamp’.

Niets is er meer zichtbaar van het voormalige Cisterciënser klooster Bloemkamp, even buiten Hartwerd. Twee boerderijen op de voormalige kloosterterp vormen niet meer dan een vage herinnering aan de plek waar van 1192 tot 1580 dit dochterklooster van de abdij Klaarkamp (Rinsumageest) gevestigd was. Het klooster was kort na de Reformatie het decor van een bloedig drama, dat een honderdtal Friezen het leven kostte. „De grootste moord op protestanten in de Friese geschiedenis”, noemt Van der Wal het.

De provinciale kerkendag in Bolsward heeft dit jaar als thema ‘geloof, hoop en liefde’. Dat lijkt op het eerste gezicht moeilijk te rijmen met de geschiedenis van de ‘martelaren van Bloemkamp’.

Pastoor Van der Wal ziet dat wat minder ingewikkeld. „De anabaptisten die bij Bloemkamp opgehangen en onthoofd werden, hadden een sterk geloof. Ze leefden met de hoop op een snelle komst van het Duizendjarige Rijk van Christus, een komst die ze met geweld wilden bespoedigen. En dan zie je dat de liefde in de knel komt; dat zie je trouwens bij elke stroming waarin het chiliasme leeft. Maar het is ook de liefde voor deze mensen dat ik hen niet vergeten wil. Het zijn mensen van wie de namen bewaard zijn gebleven. Het zouden mijn familieleden geweest kunnen zijn.”

De Bolswarder pastoor schetst in grote lijnen de geschiedenis van de anabaptisten. „De beweging ontstond kort na de Reformatie van 1517. Maarten Luther erkende de wereldlijke heersers nog wel, maar dat radicaliseerde al heel snel onder Thomas Münzer. Daaruit zijn de anabaptisten ontstaan, een beweging die van Zwitserland, via de Elzas, oversloeg naar Nederland. Zij wilden niet alleen de (Rooms-Katholieke) Kerk hervormen, maar het héle maatschappelijke systeem van die tijd.”

Het was in een tijd, vertelt Van der Wal, waarin voor het gevoel van de mensen alles op losse schroeven stond. Amerika was ontdekt. De boekdrukkunst was uitgevonden, waardoor mensen zelf de bijbel konden gaan lezen en zich konden ontwikkelen. In de steden van Europa kwam een nieuw proletariaat op van kleine zelfstandigen. En er was grote armoede, door onder meer het plotselinge instorten van de complete Oostzeehandel. „In die constellatie van problemen op macro- en

microniveau hadden de anabaptisten onder leiding van Melchior Hoffmans in Holland en in Fryslân veel aanhangers. Sommigen schatten het wel op eenderde van de Friese bevolking, met name in de steden en onder het nieuwe proletariaat van ambachtslieden.’’

Wederkomst in Münster

Toen in 1535 Jan van Geelen naar Fryslân kwam met het bericht dat Christus terug zou komen in Münster (Westfalen), kregen de anabaptisten te horen dat men zich ook hier moest klaarmaken, vertelt Van der Wal. Zo’n driehonderd aanhangers verzamelden zich in een tentenkamp bij Tzum. De Friese regering, die in de militante en revolutionaire protestanten een grote bedreiging voor de gevestigde orde zag, stuurde het leger er op af.

Dat werd in eerste instantie verslagen. Daarop mobiliseerde stadhouder Schenck van Tautenburg een grotere legermacht van Friese mannen. De anabaptisten trokken zich terug in het klooster Bloemkamp, waarop een belegering volgde. Een monnik die door de anabaptisten de vrijheid was geschonken, verraadde de stadhouder de zwakste plek van het klooster: de muren van de kerk. Daarin werd een bres geschoten, en toen was de inname een feit.

Het beleg, dat een week duurde, kostte een honderdtal mensen van beide partijen het leven. Na de overwinning maakte de stadhouder korte metten met de opstandelingen: 24 werden er ter plekke opgehangen (naast de boerderij op de kloosterterp is een bosje dat nog altijd het ‘galgenhûf’ genoemd wordt), vijftien mannen werden er onthoofd en later nog eens 21 in het ‘blokhuis’ in Leeuwarden. Van de gevangen genomen vrouwen werden er dertig verdronken in het Hempensermeer. „De grootste moord op protestanten uit de Friese geschiedenis’’, huivert Van der Wal nog na. „Een vergelijkbaar verhaal speelde zich een maand later, in april 1535, af bij het Groningse ‘t Zand.’’

De slachtpartij markeerde het einde van het anabaptisme in Fryslân. „Onder de aanhangers was grote paniek. Menno Simons, wiens broer in die strijd gevallen was, heeft zich over hen willen ontfermen. Hij heeft het positieve van het anabaptisme willen bewaren, maar de agressieve angel eruit willen halen, en heeft hij de fundamenten gelegd voor de strikt vreedzame leer van wat daarna de doopsgezinden werden genoemd. De doopsgezinden van nu weten nog wel van de anabaptistische martelaren van Bloemkamp - soms stopt er zelfs een bus met Amerikanen bij de voormalige kloosterterp - maar ze zijn niet bepaald trots op dat stukje van hun geschiedenis.’’

Wortel

Toch mag het drama niet vergeten worden, vindt Van der Wal. „In feite ligt hier zelfs een belangrijke wortel van de hele Nederlandse cultuur. Dan denk ik met name aan de idee van de eigen verantwoordelijkheid. Die was voor de anabaptisten zeer belangrijk. Vóór die tijd leefden de mensen met het idee dat de Kerk voor hun zielenheil zorgde. De kloosters kregen grote schenkingen en familieleden traden in om voor het zielenheil te bidden van de mensen die daar zelf niet aan toe kwamen. De anabaptisten leerden dat iedereen persoonlijk verantwoordelijk is tegenover God. Die menselijke autonomie is een belangrijke pijler geworden in onze Nederlandse normen en waarden. En daarom is het verhaal van de martelaren van Bloemkamp ook zo cruciaal voor onze geschiedenis. Daarbij wil ik als rooms-

katholiek graag benadrukken dat de anabaptisten niet alleen bestreden werden door de Kerk van die dagen, maar vooral ook door de staat: die zag een politieke dreiging uitgaan van hun chiliastische ideeën.’’

Op de komende kerkendag wil Van der Wal een eerste presentatie geven van zijn droom om op of bij het terrein van het voormalige klooster Bloemkamp een monument op te richten voor de martelaren. Hij heeft daar al een eerste gesprek gehad met de voorzitter van het Kristlik Frysk Selskip, ds Liuwe Westra van Lollum, en ook de beide agrariërs die op de voormalige kloosterterp wonen en waarvan de ene nog boert, zijn op de hoogte. „Het is zo zonde dat er niets met dit stukje van de geschiedenis gedaan wordt. Hier, op deze plek van het voormalige klooster, kun je iets van het verhaal beleven van hoe het geweest moet zijn.’’ Erg veel haast heeft hij daarbij niet. „In 2035 zal het precies vijfhonderd jaar geleden zijn’’, zegt de pastoor met een grijns. „Ik maak me sterk dat er dan iets van een monument gerealiseerd zal kunnen zijn.’’

Twaalf stenen

De pastoor heeft ook wel een idee hoe het monument er uit moet komen te zien. „Twaalf stenen in een vierkant’’, legt hij uit. „Dat is de symboliek van de Cisterciënsers vermengd met die van de anabaptisten. De Cisterciënsers bouwden hun kerken en kloosters op uit vierkante blokken, met aan elke buitenzijde drie ramen. De stenen staan voor de twaalf apostelen en de drie poorten aan elke zijde van het nieuwe Jeruzalem, waarover je in Openbaringen leest. Want dat is de diepere betekenis van een klooster: de monniken zagen hun onderkomen als een aardse voorloper van het hemelse koninkrijk. Dat past mooi bij de anabaptisten, die immers zelf ook sterk geloofden in een snelle wederkomst. Het mooiste zou zijn als de namen van de in 1535 omgekomen anabaptisten in die stenen zouden kunnen worden gegraveerd. Een mooi klusje voor beeldhouwer Anne Woudwijk of zijn dochter’’, grinnikt Van der Wal.

Hij vindt het zelf helemaal niet raar dat hij als rooms-katholieke pastoor een monument wil oprichten voor protestantse martelaren. „Allereerst zie ik het drama als iets van ons eigen verleden. De anabaptisten waren mensen uit onze eigen dorpen, heel gewone wevers en schoenmakers. Het leger dat hen belaagde en ombracht, bestond ook uit Friese mannen, en niet uit Spanjaarden zoals later door sommige schrijvers werd beweerd. En bovendien is het iets wat in deze tijd past: in de Verenigde Staten is niet voor niets in juli vorig jaar een grote conferentie gehouden voor mennonitische én rooms-katholieke wetenschappers. Voor het eerst in de geschiedenis is daar gesproken tussen vertegenwoordigers van de doopsgezinden en de Rooms-Katholieke Kerk. Afgesproken is om onderzoek te gaan doen naar de ‘zestiende-eeuwse anabaptistische martelaren in een oecumenische context’. Hoog tijd voor verzoening dus.’’